

YU ISSN 0027-8084
UDK 808.61./62

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

XXIX/1-2

БЕОГРАД
1991.

Митар Пешикан

(Институт за српскохрватски језик, Београд)

ПРАВИЛА ПИСАЊА ВЕЛИКОГ СЛОВА

У прошлом двоброју *Нашег језика* (XXVIII/4-5) објављен је прилог "Рад на осавремењивању наше правописне норме", у којем су изложене најбитније иновације и допуне до којих се дошло и предочене основе на којима се темељи наша осавремењена правописна норма. То су: "Правопис српскохрватскога књижевног језика" из 1960 (II), "Прилози Правопису" – приручник једанаест аутора који је 1989. објавила Матица српска (ПП) и анализа и расправа коју је извршио Међуакадемијски одбор пет академија 1989-90. г. (МО); разуме се, битни је основ и обичајна норма и општа правописна логика. – Овај текст је настао у оквиру припрема будућег Матичиног правописног приручника, који треба да доради "Прилоге Правопису" и послужи као општи правописни приручник. Како ће требати још времена да се сачини и објави тај приручник, сматрали смо корисним да се одељак о великом слову објави у часопису, да би био доступан заинтересованима и пре појаве приручника. Текст је формулисао потписани, полазећи од наведених основа и неких допунских консултација. Планира се да се предвиђени приручник изда у екавској и ијекавској верзији (као што су издати и "Прилози Правопису").

1. Велика слова служе да се нешто у тексту посебно истакне. У посебним одјељцима приказале се употреба великих слова као посебног, обиљеженог типографског слога (верзала) и њихова употреба у скраћеницама, а овдје се обрађује употреба великог слова као почетног.

2. Већ од почетка словенске писмености – глагољске и ћирилске, а у друга два европска писма још и раније, налазимо примјере посебног маркирања почетног слова, само не као данас на почетку реченице и посебно издвојених ријечи, него на почетку већих смисаоних одјељака текста. У

таквом положају слово се писало крупније и уочљивије од осталих слова у тексту, а често се и посебно украшавало и добијало вид маштовитих цртежа. У доба хуманизма, већ у првом столећу штампарства (тј. у XV вијеку), усталила се служба почетних великих слова слична данашњој: да укажу на почетак реченице и на посебан карактер или значење појединих ријечи у њој. Мада је таква употреба убрзо почела продирати и у ћирилицу, нарочито у штампаним књигама, она се у ћириличкој писмености уређује тек у XVIII вијеку, након увођења грађанице.

Иако су правила употребе великог слова у многим језицима слична нашим, ипак има међу појединим језицима и знатних разлика. На примјер, у руском језику малим словима пишу се имена народа и становника одређених мјеста, док се у њемачком великим словом пише свака именица, а у енглеским насловима свака ријеч изузев помоћних ријечца.

3. У нашој постојаној правописној норми почетно велико слово има двије главне службе:

а. Велико слово пише се на почетку реченице, као и разних издвојених дијелова текста (налова, натписа и сл.). Стојећи на почетку цјеловитих реченица, оно битно доприноси прегледности текста и омогућава да се лакше и брже уочи садржајна и смисаона рашчлањеност казивања.

б. Великим почетним словима обилежавашу се властита имена као ријечи посебног, пропријативног карактера. Посебна природа властитих имена огледа се и у томе што се њихови главни, традиционални видови по правилу не преводe с једног језика на други.

4. Почетно велико слово има каткад и пригодну службу, тј. пише се као знак посебне куртоазије, почасте, поштовања.

5. У писању великог слова на почетку реченице нема никаквих битних колебања и недоумица. Постојана је правописна норма и изражајни узус или обичај писања великог слова и на почетку несумњивих властитих имена. Међутим, властита имена, у својим многобројним видовима, нису строго и јасно одијељена од општих назива, него многи називи имају дијелом једну а дијелом другу природу. Чак и назив истог склопа писаца може у једној прилици употријебити као дио свог слободног описног израза (па га писати малим словом), а у другој га навести као утврђено или устаљено име неког појма (што повлачи писање великим словом). Двојака природа нарочито је уочљива у оним именима која се не надијевају (тј. одабирају вољним чином), него настају поступним устаљивањем првобитног описног или фигуративног назива и његовим пресосмишљавањем из општег назива у посебно име; кад тај процес још није довршен,

остаје за слободно оцјењивање или договорно нормирање (установљивање конвенције) треба ли писати велико или мало слово. Отуда долазе велика колебања и неуједначености и у формулисању норме и у изражајном обичају. Колебања се увећавају због оних вишечланих израза који као цјелина имају природу властитог имена, а састављени су од обичних, општих ријечи; остаје наике отворено питање је ли такво име довољно маркирати једним великим словом — или треба појачати његову обиљеженост, пишући га свим великим почетним словима (осим у помоћним ријечима унутар назива).

У граничним случајевима, кад израз по својој језичкој природи није потпуно изјашњен између властитог имена и општег назива, оправдано је уважавати право писца да сам одабере начин писања, не спутавајући га формалним обавезама.

6. Општа је тежња савременог правописа да се ослобађа непотребне, манирске графике, да се пише само оно што доприноси вјерности преношења говора и јасноћи и прегледности излагања. У складу с тим, оправдана је тежња умјереној употреби великих слова, јер претрпавање текста њима смањује његову прегледност, јасну уочљивост подјеле на реченице и маркираност правих властитих имена. Осим тога, употреба великих слова успорава писање, нарочито машинско. Зато треба тежити функционалној — а не манирској, формалној или пригодној, манифестационој употреби великог слова, У примјени то се огледа у овоме:

— одлучно се ограничава куртоазна употреба великог слова, која је у ранијим правописним обичајима била врло честа;

— тежи се томе да се за властита имена не проглашавају ријечи и изрази у којима преовлађује општа, описна, апелативна природа;

— у оним вишечланим изразима који тек као цјелина добијају карактер властитог имена тежи се томе да се што више обиљежавају само једним великим словом, а понављање великог слова на почетку свакога члана да се ограничи на мањи број специфичних случајева.

7. Властита имена могу бити једночлана и вишечлана.

а. У људским именима поједини њихови видови могу се употребљавати и као једночлани и удружени у именску формулу. Видови вишечлане формуле људских имена разликују се и у хронолошком, историјском смислу (зато што се именословни систем временом мијењао) и зависно од језичке и етнографске средине у којој су настали. У нашем језичком систему данас су главни облици име и презиме; они се могу употребљавати

и самостално и удружено, при чему је нормални редослијед име на презиме (од тога је оправдано одступати само у азбучним списковима). У средњем вијеку, међутим, презимена код нас нису била у широком обичају, него се лично име допуњавало именом по оцу (очинством), које је имало наставак *-ић* (нпр. *Вук Лазаревић* = син Лазарев).

б. У осталим традиционалним властитим именима (географским и другим) једночлана имена су именичка, нпр. *Игман, Божић, Грчка* (поименичени придјев), а главни је облик за вишечлана имена придјевско-именички, нпр. *Нови Сад, Стара планина, Бадњи дан*, док су знатно рјеђи (и у ствари изузетни) други вишечлани обрасци. И новији видови властитих имена теже тим типичним обличким обрасцима; у процесу претварања општих израза у властита имена типичан облик властитог имена битно утиче да се неки израз у језичкој свијести схвати као посебно име, а не слободни, описни назив.

8. Остављајући за даље одјељке питање понављања великог слова у вишечланим именима, као и посебна питања разликовања и разграничавања властитих имена и општих назива, набројићемо главне групе властитих имена, у којима се постојано и неспорно пише велико слово.

а. Сви видови људских имена, било да се наводе посебно или заједно (лично име, презиме, друго лично име, друго презиме, име одмила или хипокористик, надимак лични или породични, име по оцу, усталени додатак имену), нпр.: *Мирослав, Мирковић (Мирковићи), Змај, Његош, Миша, Мујо, Црни; Петар Петровић Његош, Јован Јовановић Змај, Силвије Страхимир Крањчевић* итд. Тако се пишу и посебна имена бића из вјерског и митолошког појмовника, као *Јехова* или *Јахве, Јупитер, Каин, Ноје (= Ноа)*.

б. Имена народа и других етничких и етнографских јединица и заједница (као и називи њихових припадника); житељска имена, тј. називи људи изведени од географских имена да означи припадност по мјесту живљења, завичајности, поријеклу: *Словени (= Славени), Хуни, Арапи* — као народ или група народа (и *Арапин, Арапкиња* или *Арапка, Арапче, Арапчад*), *Анти, Леси, Цинцари, Буњевци, Роми* или *Цигани, Индијанци; Банаћани, Ресавци, Далматинци, Мачвани, Пивљани, Гласинчани, Кордунаши, Мостарци, Новосаћани* (и *Банаћанин, Банаћанка* итд.). У ово не спадају називи по вјерској, расној и антрополошкој припадности, типа *хришћани, црнци, неандерталци, кромањонци* итд.

с. Географска и локална топографска имена: *Европа, Балкан, Славонија, Романија, Неретва, Цетиње, Горобиље* (село), *Славија* (београдски

трг), *Илица* (загребачка улица), *Капешница* (пећка махала), *Орловача* (пећина), *Бјељак* (извор) итд.

d. Посебна имена небеских тијела и њихових привидних или стварних система: *Марс*, *Сиријус*, *С(ј)еверњача*, *Влашићи* (и *Плејаде*), *Козорог* (сазвјезђе), *Зодијак* (круг сазвјезђа).

e. Појединачно надјенута имена животиња: *Јабучило*, *Шарац*, *Караман* (коњи и пас из нар. пјесама), *Брундо* (медвјед), *Вихор* (тркаћи коњ) *Вучко* итд. Уп. и т. 25.

f. Имена празника: *Пасха*, *Божих*, *Бајрам*, *Ђурђевдан*.

g. Посебна имена установа, предузећа, организација, друштва, клубова и сл.: *Ермитаж*, *Прадо*, *Одеон*, *Нолит*, *Југопетрол*, *Ској*, *Динамо*, *Спартак* итд.

h. Имена периодичних гласила, умјетничких, стручних и других ауторских дјела и остварења: *Политика* (лист), *Стварање* (часопис), *Сеобе* (роман), *Мачевање* (слика), *Илијада*, *Енејида*.

i. Посебна имена појединачних грађевина, објеката, предмета, уопште нечег уникалног: *Партедон*, *Девич*, *Билбарда* (зграда на Цетињу), *Газела* (мост у Београду), *Титаник* (брод), *Кохинор* (дијамант) итд.

9. Почетним великим словом пишу се и присвојни придјевни на -ов (-ев) и -ин кад год су изведени од имена које се пише великим словом: *Мирков*, *Петровићев*, *Десанкин*, *Змајев* (пјесника Ј. Ј. Змаја), *Сатурнов*, *Спартаков*, *Титаников* итд. Придјевни изведени од властитих имена другим наставцима пишу се малим словом: *српски*, *сарајевски*, *његошевски*, *вуковски*, *божићни*, *ускршњи* итд.

Напомена. Велико слово пишемо и кад наводимо из историјске грађе присвојне придјеве који су се изводили наставком -j- односно умекшавањем крајњег сугласника, нпр. *син Радоваћ* (= Радованов), *жена Владислава* (= Владислављева) и сл. Нису исте природе наставци у придјевима *божји* и *господњи*, него припадају категорији придјева односа (уп. *човјеци*, *вучји*, *матерњи*, *судњи*), у којима је лингвистички оправдано писање малог слова. Често писање великог слова у ова два придјева (*Божји*, *Господњи*) заснива се на мотивима вјерске куртоазије, а не на лингвистичком карактеру ових творбених образаца.

Велико слово унутар вишечланих властитих имена

10. Ако се унутар вишечланога властитог имена било које врсте налази уже властито име, тј. ријеч или израз који сами по себи представљају

властито име, онда се оно пише великим почетним словом: *Велика Капела* (планина), *Слободна Далмација* (лист), *Западна Морава* (ријека), *Летопис Матице српске* (часопис). То је опште правило за сва властита имена.

11. Ријечи општег значења унутар вишечланих властитих имена (тј. изван почетне позиције) пишу се по општем правилу малим словом, осим у случајевима који се изричито изузму из овога правила.

12. Као изузеци од претходног правила, свим почетним великим словима (осим у помоћним ријечцама унутар имена) пишу се људска и слична персонификована имена, званична имена земаља (углавном посебних и савезних држава), имена насеља (градова, варошица, села), као и страна географска имена било које врсте ако опште ријечи у њима нису преведене или подударне с нашим. Сва остала вишечлана имена пишу се једним почетним великим словом, изузев кад је уже властито име уклопљено у шире (т. 10). Ближа упутства и примјери биће наведени у даљој обради.

13. *Људска и персонификована имена.* У писању вишечланих људских имена нема битнијих недоумица кад је ријеч о њиховим главним саставницама: личном имену (или хипокористу), презимену, имену по оцу, устаљеном надимку (који се нормално употребљава или умјесто имена и презимена или као њихов додатак): *Вук Стефановић Караџић*, *Стјепан Митров Љубиша*, *Јован Јовановић Змај* (или посебно *Змај*), *Славниша Вајнер Чича* (или посебно *Чича*). Проблеми се испољавају највише у томе које од општих ријечи употријебљених у именовању људи имају одлике властитих имена, те их треба писати великим словом, а које задржавају општи карактер, а тиме и норму писања малим словом.

а. Уобичајено је и усвојено да се признају као дио имена и пишу великим словом устаљени додаци иза имена, који се нарочито често јављају у именима наследних владалаца и црквених поглавара, било да долазе у облику редног броја, пригодног апозитива или надимка: *Хенрик Осми* (или *Хенрик VIII*), *Јован Павле Први* (= *Иван Павао Први*, или и овдје римским бројем), *Карло Велики*, *Душан Силни*, *Урош Нејаки*, *Стеван Високи*, *Сулејман Величанствени*, *Мехмед Освајач*, *Иван Грозни*, *Пипин Мали* итд. Тако и *Јован* (= *Иван*) *Крститељ*, *Фрањо Асишки*, *Василије Острошки* и др.

б. Именичке титуле испред имена само изузетно се схватају као дио имена и пишу великим словом: *Дон Кихот*, *Дон Жуан* (одатле и општа именица *донжуан*) или *Дон Жуан*, *Фра Дијаволо* (у латиници и *Don Quijote*).

te, Don Juan, Fra Diavolo), *Хаџи Ђера*, *Хаџи Рувим*. Нормално се такве титуле пишу малим словом, јер се не схватају као дио имена: *дон Нико Луковић*, *дон Фране*, *фра Брне*, *фра Филип Лаштрић*, *хаџи Омер*, *хаџи Тома*, *бан Кулин*, *краљ Томислав*, *кнез Лазар*, *владика Данило* итд.

с. Малим словом нормално се пишу и придјевски атрибути: *племени*, *благородни*, *преосвештени*, *преподобни*, *велечасни*, *пресе(и)јетли* итд. Ни придјевски *свети*, *блажени*, *хазрети* немају одлике саставног дијела властитог имена кад се јављају испред довољно одређеног имена, па се пишу малим словом: *свети апостол Павле*, *свети Фрањо Асишки*, *свети Симеон Мироточиви* итд. Ради једнообразности усвојено је да се тако пишу ови придјевски и кад дјелимично добијају службу дијела властитог имена (тј. кад стоје испред недовољно одређеног личног имена): *свети Петар*, *свети Сава*, *хазрети Алија*, *хазрети Фатима*, *блажени Јероним* и сл. Ово се односи на писање личног имена, а када се такво име употреби као име богомоље, празника или географског појма, почетна ријеч пише се великим словом: *Свети арханђел Михаило*, *Свети Петар на Лиму* (цркве), *Свети Никола* (празник), *Свети Стефан* (географ).

д. Кад се пригодни придјевски употреби на почетку израза који је састављен од општих ријечи а као цјелина има карактер властитог имена, пише се великим словом: *Света тројица* (II), *Свето тројство* (II). По том начелу оправдано је и *Свети врачевци* или *Безмитни врачевци* (умјесто *свети Кузман и Дамјан*), *Света браћа* (умј. *свети Ђурило и Методије*), *Свети краљ* (тако се у неким историјским текстовима назива краљ Милутин); али кад се такви изрази употребе уз имена, треба их писати малим словом: *света (солунска) браћа Ђурило и Методије*, *свети краљ Милутин*. Велико слово у придјеву испред имена оправдано је и кад се придјев схвата као дио имена, а не као пригодни атрибут: *Огњена Марија*.

По лингвистичкој аналогiji с претходним изразима вишечлане изразе којима се именује Богородица (Госпа) исправно је писати овако: *света дјевица Марија*, *пресвета богмати Марија* и сл. (кад је употребљено и лично име), али: *Света пречиста*, *Пресвета дјевица* итд. (без личног имена). Међутим, у овоме се често примјењује узус писања свим великим почетним словима (створен у вјерски маркираном изразу, уп. т. 32), као манифестација поштовања, а не као знак посебне природе властитих имена.

е. Усвојено је да се свим великим словима пишу и фигуративни или симболични вишечлани изрази ако се употребљавају у служби људских имена: *Ричард* или *Рикард Лавлег Срца* (*Лавле Срце*), *Јован* (= *Иван*) *без Земље*, а тако и симболична индијанска имена: *Црвени Облак*, *С(ј)едећи*

Бик (боље тако него "Бик Који Сједи"). Како се види из ових примјера, таква имена подложна су превођењу, што значи да немају у пуној мјери природу властитих имена, али је ради једнообразности писана људских имена усвојено (МО) да се пишу свим великим почетним словима, изузимајући помоћне ријечи. За писање помоћних ријечи у склопу вишечланих имена в. т. 17.

14. *Вишечлана имена земаља*. Вишечлана имена земаља односно држава (самосталних или саставних у оквиру неке шире заједнице) могу се јављати као службено формулисана правна имена, као географска имена и као устаљена описна, симболична или фигуративна имена.

а. Уобичајено је и нормативно усвојено да се службена, правна имена држава пишу свим великим почетним словима: *Сједињене Америчке Државе, Савез Совјетских Социјалистичких Република, Демократска Федеративна Југославија, Федеративна Народна Република Југославија, Социјалистичка Федеративна Република Југославија*. Званична имена обична су у службеном обраћању или кад се говори о историјској фази кад је држава имала такво име, а у обичном изразу, осим новинарских и других претјеривања, најчешћа су за оне државе које немају погодно (краће и рационалније) географско име (нпр. *Савез Совјетских Социјалистичких Република*, краће *Совјетски Савез*, скраћ. *СССР*, слично и *Сједињене Америчке Државе, Сједињене Државе, САД*). Званична имена могу се по потреби употребљавати за све државе, али није оправдано потискивати нормална географска имена и без праве потребе оптерећивати израз опширнијим правним именима; нормално је употребљавати нпр. имена *Италија* ("Италијанска Република"), *Мексико* ("Сједињене Мексиканске Државе"), *Либија* ("Социјалистичка Народна Арапска Либијска Џамахирија"), *Данска* ("Краљевина Данска"), *С(ј)еверна Кореја* ("Народна Демократска Република Кореја") итд.

б. Имена држава пишу се свим великим словима и кад се умјесто званичних имена узимају њихови скраћени и преиначени облици или географска имена: *Сједињене Државе* (среће се и само *Државе*), *Совјетски Савез, Уједињено Краљевство* (пуно име: *Уједињено Краљевство Велике Британије и Сјеверне Ирске*), *Јужноафричка Унија* (или *Јужноафрички Савез*, сад званично *Јужноафричка Република*).

с. Уобичајено је и усвојено да се свим великим почетним словима пишу и имена из досадашње (1990) историје посљератног југословенског федерализма, не само федералних јединица (република) него и аутономија: *Народна Република Босна и Херцеговина, Социјалистичка Република Босна и Херцеговина, Народна Република Србија, Социјалистичка репу-*

блика Србија (и по општим правилима *Република Србија*), *Аутономна Косовско-Метохијска Област*, *Социјалистичка Аутономна Покрајина Косово*, *Аутономна Покрајина Косово и Метохија*, *Аутономна Покрајина Војводина* итд. Оваквим писањем, као и у званичним именима држава, истиче се званични карактер свих дијелова имена.

d. Сагласно изложеним правилима пишу се и одговарајућа имена из других земаља и државних заједница, тј. свим великим почетним словима (поред имена самосталних држава) имена савезних држава и федералних јединица: *Нови Јужни Велс* (федерална јединица у Аустралији одн. Аустралијском Савезу), *Украјинска Совјетска Социјалистичка Република*. Међутим, то није правописна обавеза кад су имена у облику обичних описних назива, него (у складу с општим правилом у т. 11) треба сматрати исправним и писање једним великим словом, нпр. *С(ј)еверна територија*, *Територија(а) главног града* (јединица у аустралијском федерализму). Исто тако, уобичајено писање имена острва можемо примијенити и на имена типа *Зеленортска острва*, *Сејшелска острва* (или *отоци*) — иако су то сад државе. Једно велико слово оправдано је писати и у свим називима јединица (и у свету и код нас) нејасног, историјски неверификованог или нестабилизованог државноправног статуса, имајући у виду да је то општа норма писања назива управних и правних заједница. Писање свим великим почетним словима само је уобичајени и прихваћени изузетак, који се као норма може узети једино за несумњиве државне заједнице и за случајеве који су се већ укоријенили у изражајном обичају.

e. Једним великим словом оправдано је писати имена држава и земаља која можемо обједињено назвати н е п р а в и м именима. Овамо спадају изражајним обичајем створена описна имена историјских држава, као и усталени или уобичајени називи који се из стилистичких разлога употребљавају умјесто правих имена (званичних и географских), нпр.: *Источно римско (Источноримско) царство*, *Западно римско (Западноримско) царство*; *Млетачка република*, *Република светог Марка*, *Дубровачка република*, *Република светог Влаха*; *Турско царство*, *Турска царица*, *Османско (Отманско) царство*, *Османска (Отманска) империја*; *Аустријско царство*, *Аустро-угарска царица*, *Хабзбуршка монархија*, *Двојна монархија*; *Британско острво* (каткад и само *Острво*), *Британски оток* (умјесто Британија, Белика Британија), *Земља излазећег сунца* (Јапан), *Земља хиљаду (тисућу) језера* (Финска); *Пета република*, *Друго царство*, *Трећи рајх* (фазе устројства умјесто имена земаља). Тако треба писати и познатије називе који указују да је неки систем власти (обично у устанцима и револуцијама) имао неке одлике и функције државе, нпр. *Париска (= Паришка) комуна*, *Крушевска република*, *Лабинска република*,

Ужичка република.

Нема, међутим, потребе за великим словом кад су у питању неусталени, слободни описни називи, као и слободнији фигуративни или иронични називи: *односи нове српске краљевине и црногорске кнежевине* (у доба краља Милана и књаза Николе), *британски лав, крилати лав* (Млеци), *горди Албион, црножута монархија, "црвено острво"* (Куба) и сл.

15. *Остала географска имена.* У осталим географским именима (пored имена држава) од општег правила писања једним великим словом изузимају се двије категорије имена.

а. Вишечлана имена свих насеља (градова, вароши, варошица, села) пишу се свим великим словима и кад ријеч унутар назива није само по себи властито име него ријеч општег значења (она често у именима насеља није у свом правом значењу): *Славонски Брод, Нови Сад, Дуга Реса, Бијело Поље, Орја Лука, Крива Паланка, Нова Варош, Нови Винодолски* итд.

б. Ово правило не треба примјењивати у именима дијелова насеља и градских четврти, као ни у именима локалитета на којима има покоја кућа или малена насебина без статуса села, него их треба писати по општем правилу: *Стари град, Савски вијенац* (дијелови Београда), *Други рејон; Дубоки до, Калачка продо, Добра гора* (црногорски локалитети с покојом кућом) и сл. И кад исписујемо неко име (из историјске или друге грађе) за које не знамо је ли то само географски локалитет или и насебина, оправдано је примијенити опште правило и писати само прву ријеч великим словом (ако је друга општега типа).

с. Други случај писања вишечланих географских имена свим великим почетним словима представљају она транскрибована страна имена која су за наш језички систем немотивисана и непрозирна, те за њихове чланове можемо узети да су за нас сами по себи властита имена — макар у изворном језику имали опште значење: *Сијера Невада* (планина), *Рио Гранде* (ријека), *Ист Ривер* (канал), *Лонг Ајленд* (острво) итд. (ако није уобичајено код нас спојено писање, као у *Монблан, Тјеншан, Тјенан.мен.*)

д. Ово правило се не примјењује на преведена страна имена нити на словенска имена аналогна нашим, него се пишу једним почетним великим словом: *Огњена земља, Жута р(и)јека, Аралско језеро, Логарска долина, Јасна пољана* (као локалитет). Такође у транскрибованим страним именима кад нису географска (називи листова, установа, организација и сл.) треба тежити да се опште ријечи унутар имена пишу малим словом:

Форин офис, Јунајтед прес, Клајне цајтунг, Женмин жибао, Стејт департмент, Коменти франсез. (Ако не успијемо да утврдимо је ли нека ријеч у изворном језику општа или властито име, писаћемо је великим словом, узимајући да она **з а н а с** има карактер властитог имена.)

16. *Остала вишечлана имена.* Сва остала вишечлана властита имена (ако у њих није уклопљено уже властито име, уп. т. 10) пишу се једним великим словом: *Јадранско море, Балканско полуострво (= полуоток), Дуги оток, Стара планина, Фрушка гора, Босанска крајина, Тимочка крајина, Бока которска, Рисански залив, Сарајевско поље, Охридско језеро, Црна река* (ријека и предио), *Љешанска нахија, Суецки канал, Берингово мореуз, Магеланови облаци* (галаксије), *Велики медв(ј)ед, Јужна круна* (сазвјезђа), *Мл(и)јечни пут, Кумова слама, Халејева комета; Матица српска, Матица хрватска, Уједињене нације, Босанска вила* (часопис), *Свето писмо, Травничка хроника, Горски вијенац, Башчанска плоча* итд.

17. *Писање помоћних ријечи у именима.* Помоћне ријечи у властитим именима (везник, предлог, члан) пишу се великим словом само кад су на почетку имена, а у другим позицијама редовно малим словом, без обзира на врсту властитог имена: *На Логу* (мјесто у Словенији), *Ел Аламејн, Ван Гог, Де Гол, Да Винчи*; али: *Босна и Херцеговина, Петровац на Млави, Хафиз ел Асад, Винсент ван Гог, Леондардо да Винчи* итд. Почетна помоћна ријеч често се изоставља, и тим облицима (као економичнијим) треба давати предност кад год су довољно обични: *Бержерак* (умјесто *Де Бержерак, Сирано де Бержерак*), *Асад* (умј. *Ел Асад, Хафиз ел Асад*), *Велт* (умј. *Ди велт*, лист) итд.

18. *Преузимање изворног правописа у страним именима.* При изворном писању страних властитих имена заједно са изворним писањем преузима се и изворни правопис, укључујући писање великог слова: *Frankfurter allgemeine Zeitung, Kölnische Rundschau, United Press, Foreign Office, Franc-Tireur, France Observateur* итд. (у прилагођеном писању: *Франкфуртер алгемајне цајтунг, Келнише рундшау, Јунајтед прес, Форин офис, Фран тирер, Франс опсерватер*).

Разликовање властитих имена и општих назива

19. Постоји велики број назива у којима се укрштају и преплићу одлике посебних имена и одлике општих, описних, апелативних назива. Начелно се може препоручити да се тежи умјереној употреби великог слова; с тим у складу, у називима који се могу двојако разумјети (као властито име и као дио описног казивања) писац увијек може писати

мало слово, а велико треба да пише по потреби, као знак да дати израз узима као постојеће посебно име, а не као дио свог слободног казивања. Указаћемо посебно на неке категорије у којима су се испољили проблеми писања великим или малим словима.

20. *Имена и називи административних и других подручја.* Главни видови ових назива су именичко-именички (општа именица + географско име) и придјевско-именички (придјев од географског имена + општа именица). Оцијењено је (ПП и МО) да у овом другом случају треба поправити норму П, по којој су се ови називи писали редовно малим словом.

а. Малим словом треба писати општу именицу, а великим посебно име у називима типа *жупа Брсково, санџак Срем, нахија Посавље, нахија Доња Мачва, покрајина (вилајет) Браничево, епархија Хвосно, општина Врачар, општина Стари град* итд. Исто тако треба писати називе таквог склопа кад је подручје названо по свом средишту: *санџак Зворник, нахија Доња Тузла, нахија Оногошт, кадилук Пријепоље, општина Цетиње, општина Бачка Топола* итд. У оваквим случајевима узима се да прва ријеч представља најавну општу именицу, а не почетак посебног имена.

Изузетно се и општа именица може схватити као интегрални дио имена и писати великим словом кад је назив подручја специфичан, различит од типичних назива, нпр. *Земља Херцегова, Земља Црнојевића, Вилајет Влк* (у преводима турских пописа називи за Херцеговину, Стару Црну Гору и бившу област Вука Бранковића).

б. Оправдано је великим словом писати придјевско-именичке називе подручја кад представљају постојана или систематски примијењена имена: *Средска или Сретачка жупа, Сирињка жупа, Ријечка нахија, Катунска нахија* (некад управне јединице а сад географски појмови — велико слово оправдано је у оба значења); *Београдски пашалук, Зворнички санџак, Пријепољски кадилук, Зетска бановина, Врбаска бановина* (али: *Бановина Хрватска*, по другим начелима, в. т. 10, уп. и 20а), *Ваљевска нахија, Крижевачка жупанија* (управне јединице из старије историје); *Јужноморавски регион, Нишки регион* (административне заједнице општина), *Скопска армијска област, Београдска армијска област* (посљератни период); *Псковска губернија, Владимирска губернија, Орловска губернија, Варшавско војводство, Катовичко војводство, Лењинградска област, Московска област* (историјске и новије управне јединице у другим земљама).

Нема потребе за великим словом у придјевско-именичким називима кад нису дио примијењеног система имена него плод слободне пишчеве стилизације; нпр.: *Не знам припада ли та улица земунској или ново-*

београдској општини (те општине се нормално зову *општина Земун* и *општина Нови Београд*). И уопште, у овим питањима неопходно је поштовати право аутора да сам оцијени наводи ли назив као име или као свој слободни описни израз, те да употрежи велико или мало слово.

21. *Имена и називи догађаја и историјских збивања*. И у овоме питању је оцијењено (ПП и МО) да треба поправити правила П, по којима се називи догађаја и збивања пишу малим словом у свим случајевима осим назива конгреса, конференција и сличних скупова, којима се обично приликом сазивања и одржавања утврђује посебно име, нпр. *Трећи међународни конгрес слависта*, *Шеста југословенска ономастичка конференција* итд. (велико слово изостаје ако се редни број напише цифрама, римским или обичним: VI *југословенска ономастичка конференција*). Великим словом оправдано је писати и називе других догађаја и збивања ако су изражајним обичајем стекли посебно име, у којему преовлађује карактер властитог имена.

Обично су у питању значајнији историјски догађаји, добро познати под тим називом у професионалним, а често и у ширим круговима. Одлике властитог имена самог назива испољавају се у томе што је његов склоп или садржај друкчији него у нормалном описном именовању, или у томе што је назив краћи и лаконичнији него што би изискивало нормално описно идентификовање — а ипак слушаоци или читаоци тачно разумеју казивање, јер им је догађај познат под тим именом. Као властита имена могу се признати само називи устаљеног типа, а не случајни и слободно стилизовани. Обично та имена имају придјевско-именички облик (уп. т. 7б).

а. У нормалним описним називима ратова именују се обе стране, а по потреби се додаје и ознака времена; такве називе треба писати малим словом, нпр. *турско-аустријски рат* (или: *рат Турске и Аустрије*) *1687-99*, *совјетско-фински рат*, *енглеско-бурски рат*, *ирачко-ирански рат*. У устаљеним друкчијим називима ратова преовлађује карактер властитог имена, па их треба писати великим словом; такви називи могу бити рецимо симболични, по мотиву, по попришту, по једној ратујућој страни, по трајању, нпр.: *Рат двију ружа*, *Отаџбински рат*, *Опијумски рат*, *Пољски насљедни рат*, *Кандијски рат* (за Кандију, тј. Крит, 1645-69); *Пелопонески рат*, *Морејски рат*, *Кримски рат*, *Балкански рат* (1912), *Први балкански рат* (исти), *Други балкански рат*, *Први св(ј)етски рат*, *Други св(ј)етски рат* (али, као хипотетички појам: *трећи свјетски рат*, кад се говори о његовој могућности), *Корејски рат*; *Први пунски рат* (тако и *Други*, *Трећи*), *Први крсташки (крижарски) рат* (тако и *Други*,

Трећи итд., такође са именицом *војна*), *Бурски рат*, у народним говори-ма и *Турски рат* (1912) и *Аустријски рат* (1914-18); *Седмогодишњи рат*, *Тридесетогодишњи рат*, *Стогодишњи рат*.

Називи сличног склопа јављају се и у слободном описном казивању, а описни карактер преовлађује и код наведених назива кад се јављају у множини, па је у тим случајевима оправдано писати мало слово: *страдања у четворогодишњем рату, доба св(ј)етских ратова, сва три пунска рата, у доба крсташких ратова, оба балканска рата* итд.

б. Већи број устанака, побуна и револуција имају устаљене називе које, због њихове симболичности или непотпуне информативности, не можемо сматрати обичним описним идентификацијама, него прије властитим именима, па је оправдано њихово писање великим словом; нпр. *Невесињска пушка* (назив устанка), *Сељачка буна* (многе су буне с е љ а ч к е, а једна се тако зове), *Илинденски устанак*, *Први устанак* и *Први српски устанак* (тако и *Други*), *Народно-ослободилачка борба* (тако и *рат*), *Октобарска (социјалистичка) револуција* (и само *Октобар*), *Париска (Паришка) комуна* (и као догађај и као револуционарна власт), *Осамнаести пример*. Међутим, као изразе описног карактера, малим словом треба писати називе типа *устанак 13. јула, устанак 1804. године, буна против дахија*. Не схватају се као посебна имена него као изрази описног карактера називи *српска револуција* (почев од 1804. године), *југословенска револуција*, *кинеска револуција*, *алжирска револуција*, *кубанска револуција* и сл., те се пишу малим словом. Изузетно: *Француска револуција*, као устаљено име једног одређеног догађаја, иако је у Француској било и још збивања која се могу назвати револуцијом.

с. Битке и друга критична ратна, каткад и друга збивања обично се именују географски, по мјесту збивања. Често и само географско име (нарочито ако је само по себи мало познато) посредно значи историјски догађај који се ту збио; на примјер, чешће асоцирају одговарајуће битке него саме локалитете таква имена као *Термопиле*, *Бородино*, *Ватерло*, *Велбужд*, *Мохач*, *Сигет*, *Мишар*, *Вучји До*, *Кајмакчалан*, *Сутјеска*, у одговарајућем контексту и *Косово*, *Марица* и др. У изразима типа *посл(и)је Велбужда, посл(и)је Бородина, "од Косова, а ни прије њега"* (Његош), *пр(и)је Сутјеске* итд. географско име у ствари значи догађај, а велико слово пише се и у том промијењеном значењу. И кад се географско име нађе у ширем изразу којим се именује догађај, оно остаје главни дио његовог имена, обиљежен великим словом, те нема потребе да се уводи још једно велико слово у споредном дијелу назива; треба, дакле писати: *битка код (села) Бородина, битка на Ватерлоу, бој на Иванковцу, битка*

код *Сигета, битка (бој) на Косову* итд.

d. Проблем писања великог слова у називима ратних или и других историјских догађаја појављује се кад се географско име преобликује у придјев, који се сам по себи не пише великим словом. Оцијењено је (ПП и МО, за разлику од П) да треба великим словом писати придјевско-именичка имена типа *Косовски бој, Косовска битка, Маричка битка, Крбавска битка, Мохачка битка, Сигетска битка, Колубарска битка, Церска битка, Вучедолска битка, Мојковачка битка, Бородинска битка, Курска битка, Београдска операција, Солунски фронт, Сремски фронт, Пета (непријатељска) офанзива, Игмански марш*, тако и *Сарајевски атентат*.

Ово важи за устаљена имена догађаја, а у слободним описним придјевско-именичким називима догађаја и збивања треба писати мало слово, нпр. *после маричке погибије, до косовског судара, обје косовске битке* (друга је Јанка Хуњадија). Неопходно је уважавати и право аутора да сам оцијени узима ли неки назив оваквог склопа као властито име или као свој описни назив, те да се зависно од тога определијели за велико или мало слово.

e. Ако је за неки догађај ушао у обичај назив који и по свом садржају одступа од описног именовања (разни симболични и фигуративни називи), он је тиме стекао одлике властитога имена и треба га писати великим словом: *Вартоломејска (Бартоломејска) ноћ, Дуги марш, Сеоба народа, Битка народа, Ноћ дугих ножева*.

f. И поједини називи склопљеног мира, пакта, споразума и сл. стекли су постојана имена која је оправдано писати великим словом: *Тилзитски мир, Пожаревачки мир, Хрватско-угарска нагодба, Минхенски споразум, Бечки договор, Новосадски договор* и др.

g. У називима културних, духовних и друштвено-политичких покрета (ако то нису утврђена имена организација, која се пишу великим словом), као и у називима уметничких праваца и стилова задржава се норма П, тј. пишу се малим словом: *хуманизам, ренесанса или препород, реформација и противреформација (протуреформација), илиризам или илирски покрет, револуционарни покрет, покрет отпора, рационализам, романтизам, реализам, експресионизам, барок, модерна* итд.

Напомена. За разлику од писања малим словом назива *реформација, противреформација (протуреформација), илирски покрет*, које је прописано у П, ти су називи у ПП оцијењени као властита имена, која треба писати великим словом. То, међутим, није потврдио МО, па и даље треба сматрати важећом нормом П.

У ствари, кад би се посматрали изоловано такви специфични називи као *ренесанса* или *препород*, *реформација*, *противреформација*, *модерна* — нашло би се довољно разлога да се пишу великим словом. Међутим, ти су термини повезани с другима у којима несумњиво преовлађује апелативни карактер, па се велико слово не може усвојити као генерална норма, а појединачно изузимање компликовало би правописна правила и уносило неједнако писање у смисаоно повезане термилошке низове (исп. *ренесанса*, *хуманизам*, *класицизам*, *неокласицизам*... , *илирски покрет*, *илиризам*, *национални романтизам*... , *модерна*, *надреализам*, *неореализам*... и сл.). Зато је рационалније задржати норму писања малим словима, иако у пракси има доста одступања од ње.

22. *Претварање властитих имена у опште називе.* Поред помињаних појава претварања првобитних општих назива у властита имена, постоје и обрнути процеси: примјена властитих имена у именовању општих појмова. У неким случајевима то представља само примијењену употребу властитих имена, која не доводи у питање писање великог слова, а у неким случајевима долази и до промјене значења, са чиме иде и писање малог слова умјесто великог. Ова грађа није подробно обрађена у нормативистичким обрадама, а само је дјелимично захватана у правописним и другим рјечницима (општим рјечницима и рјечницима страних ријечи). Зато се препоруке морају заснивати више на обичајној норми него на изричитим изјашњењима нормативистичких тијела и приручника. Начелно се може препоручити да се мало слово пише ако је властито име добило друго (опште) значење, а велико ако је властито име, не губећи свој карактер, само примијењено у именовању општег појма (као присвојна одредба или као симбол).

Указаћемо посебно на неке изразитије случајеве.

а. Малим словом пишу се термини и општи називи настали од властитог имена ако се веза са изворним именом углавном затрла, или ако се чува само као сазнање о поријеклу термина, а не као активна мотивација и смисаона веза; нпр.: *каолин* (врста глине, према Каолинг, мјесто у Кини), *август* (према имену римског цара), *квислинг* (према норвешком политичару), *бикини* (костим, према имену острва), *боби* (разг. за енглеског полицајца, по имену некадашњег министра); *кашмир* (свила), *астрахан* (крзно), *беркшир* (раса свиња), *пожгега* (сорта шљива), *бордо*, *шампањ*, *мадера* (пића, сви називи настали промјеном значења геогр. имена); *наполеон*, *боливар* (назив новца); *целелин*, *жилет* (према изумитељима) — и др.

б. У неким случајевима симболична веза с властитим именом остаје

јасна, али пренос значења довољно оправдава писање малим словом. Таква је примјена имена научника у значењу мјерних јединица (*ом, ват, цаун, тесла*), као и имена произвођача (људи или фирми) у значењу назива производа (*форд, застава, фијат, мерцедес*), о којима ће ближе бити ријечи у т. 23г.

с. Међутим, ако је име употријебљено као присвојна одредба у неком општем појму, оно по правилу не губи карактер властитог имена и пише се великим словом: *Волтин лук, Теслине струје, Фордови и Фијатови аутомобили* итд.; слично и у фигуративним називима типа *Молотовљев коктел*. Понекад се напоредо употребљава и један и други вид назива, нпр. *Фордов аутомобил и ффорд, Рендгенов апарат и рендген* (по П је име *Рентген*, а општи термин *рендген*, али нема сметње да се у прилагођењем писању прихвати једначење по звучности и у имену), *Буровљева вода* (хирург Буров) и *буров, Базедовљева болест* (лекар Базедов, Basedow) и *базедов*. Ако се, међутим, затре посесивни смисао одредбе, па се она због тога изобличи, оправдано је писати малим словом: *бурова вода, базедова болест*.

д. За имена биљака можемо преузети правила из Симоновихева Ботаничког речника. Наиме, малим словом пише се име биљне врсте кад је облички једнако с личним именом (било да је од њега постало, или је у питању накнадна персонификација, или случајна творбена подударност); нпр.: *рада, бела рада, лепа ката, славка, милица, љубица, госпа, драгољуб, љубомир, љубидраг, милун, ђурђица, јуда*. Кад се властито име јавља у генитивној присвојној одредби вишечланог биљног имена, а представља лично име, пише се великим словом: *дивљи мед светог Јована, трава светог Петра, грозђе светог Ивана, зеље свете Марије, зељице девице Марије*, аналогно и *печат цара Соломона* и сл. У свим осталим видовима биљних имена у Ботаничком речнику Драгутина Симовића уклопљено властито име пише се и у присвојној одредби малим словом; ту можемо разликовати ове случајеве: (1) неправо лично име (општа именица у служби имена) у генитивној одредби: *сузе мајке божје, цвијет мајке божје, древце блажене дјевице*; (2) такво име у облику присвојног придјева (на *-ов, -ин*): *богородичин крст, богородичин лан, госпина коса, госпина трава, господинов трн*; (3) лично име у облику присвојног придјева који може упућивати и на празник посвећен неком свецу и на самог свеца: *ђурђево цвеће* (синоними: *ђурђевско цвеће, ђурђевак*), *иваново цвијеће* (и *иван-цвијет, ивање цвијеће, ивањско цвијеће*), *јованова травица* (*јованско цвеће*), *петрово* (и *петровско*) *цвеће*; (4) такође у облику присвојног придјева, име које симболично упућује на одређену личност или биће: *адамова јабука, венерине власи, давидово зрно, душаново перје, исусова*

шака, *исукрстова ружа*, *маркова сабља*, *соломонов (саламунов) печат*, *христов венац*, *христово цвеће*. У пракси писања најспорнија је ова последња група (4), гдје се (због јасне асоцијативне везе с личним именом) пише и велико слово, у складу с правилом датим горе под 22с. То не можемо сматрати погрешним, али треба имати у виду да је у именима биљних врста асоцијативна веза с властитим именом замагљенија него у примјерима под 22с (због симболичне, често и нејасне мотивације), а тиме је и оправданије писање малим словом. Ово се не односи на биљна имена типа *Панчићева оморика*, где је веза с властитим именом конкретно мотивисана, па није оправдано писање малим словом.

е. Општи називи подударни са етничким, етнографским и житељским именима пишу се малим словом: *турчин*, *латинка*, *циганка* (биљке), *мађарица* (шљива), *ваљевка* (јабука и народно коло), *врањанка* (коло), *јоркширац* (свиња), *арапин* (коњ), *далматинац* (пас) итд. Усвојено је (МО) да се овако пишу и уобичајени разговорни називи учесника у нечему везаном за одређено географско име, као: *солунац* (учесник Солунског фронта), *игманац* (учесник Игманског марша), *чилеанац* (учесник свјетског фудбалског првенства у Чилеу; *шпанци* (учесници у грађанском рату у Шпанији).

ф. Кад је пак неки назив — упркос специфично примијењеној, симболичној или фигуративној употреби — јасно сачувао карактер властитог имена, оправдано је писање великог слова, а фигуративна употреба по потреби се обилежава наводницима: *састанак Пећанаца* (некадашњих, нпр. бивших ђака пећке гимназије), *Голооточани* (некадашњи "становници" Голог отока, тј. логораши), *кисела вода "кнез Милош"*, *вино "царица Милица"*. Велика слова се задржавају и кад се нечије име употријеби као симболично, меморијално име неког појма (установе, организације и др.): *друштво "Вук Караџић"*, *школа "Иво Андрић"* и сл.

23. *Имена и називи серијских и апстрактних појмова*. Иако је основна служба властитих имена да именују јединке или појединачне, уникалне предмете и појмове (за разлику од других појмова и с т е врсте), неке одлике властитих имена имају и називи појединих појмова који се остварују вишеструко, у серијама примјерака, или пак као апстрактни појмови и као материја без количинске одређености. Њихова је сличност с општим именицама у томе што не означавају јединку, појединачни предмет, него носиоца одређених особина, без обзира на то у коликом се броју или количини остварују; с друге стране, сличност с властитим именима огледа се у томе што настају "крштавањем", тј. утврђивањем имена вољним поступком. Овакво вољно именовање није довољан разлог

да неки назив признамо као властито име и пишемо га великим словом. На примјер, у смишљене називе спадају многа имена материја (елементи *полонијум, ајнштајнијум*, минерали *кварцит, сидерит, пирит* итд.), такође многа имена савремених или фосилних животињских и биљних категорија (*амеба, парамецијум, стегоцефал, рододендрон* итд.), али она само допуњавају и разрађују систем самониклих описних назива (*олово, сумпор, кремен, вул, гуштер, јавор* итд.), и пишу се малим словом.

Ова грађа није подробно нормирана, а по својој природи веома је разнородна, те у много случајева остаје за слободну оцјену писца да ли је неки назив властито име или је опште природе, те сходно томе да ли ће се писати великим или малим словом; при овоме треба тежити поштовању преовлађујућих правописних обичаја ако су се створили у одговарајућој литератури. Овдје ћемо указати на неке типичније случајеве, за које се могу дати одређеније препоруке, конкретизујући тиме оцјене из ПП, а донекле их и поправљајући (на основу каснијих разматрања и дискусије).

а. Великим словима пишу се наслови и посебни називи текстуалних састава, умјетничких дјела и других специфичних ауторских остварења и кад се узимају као један појам и кад је ријеч о реализованим примјерцима: *Андрићева Травничка хроника* (или "*Травничка хроника*") — *купио је три Травничке хронике* (или: "*Травничке хронике*"); *Библија* или *Свето писмо*, *Коран* или *Куран*, *Талмуд* — *два Света писма, један Талмуд; Сеоба Срба* (слика П. Јовановића) — *неко је изрезао из књиге Сеобу Срба* (репродукцију те слике). Велико слово задржава се у именима и кад се мисли на кипове и слике: *Микеланђелов Мојсије, нашли су једну Венеру*, музеј има две Афродите итд.

б. Међутим, кад се називи састава и дјела схватају као општи називи врсте, пишу се малим словом: *ново издање граматике, три алгебре и једна геометрија* (врсте књига); *четворојеванђеље, псалтир, јеванђеље по Марку, номоканон, октоих* (врсте састава). Ако неки примјерак има свој посебни вишечлани назив, онда се такав назив пише једним великим почетним словом, али именица којом се означава врста дјела сама по себи не изискује писање великог слова: *Зографско јеванђеље* (а не: Зографско Јеванђеље), *Синајски псалтир, Иловицка крмчија, Варојдински апостол, Хрвојев мисал, Хвалов зборник, Душанов законик* итд. Али ако је одредбена ријеч информативне природе а не почетак установљеног имена, онда се великим словом пише почетак правога имена дјела: *деспотово Слово љубве*, тако и *Божидаров Зборник за путнике, црнојевићки Октоих првогласник* (издања) итд.

с. Сличне разлике посебних имена и општих назива показују и мо-

тиви ликовних остварења. Ови називи пишу се великим словом ако представљају усталено посебно име једног одређеног дјела и кад се не зна његов творац, нпр. *Кнез љиљана* (фреска, Кносос), *Добри пастир* (фигура, Рим). Малим словом пишу се називи типизираних ликовних остварења кад су опште природе, нпр. *мртва природа*, *каријатиде* (ово је по поријеклу етник — дјевојке из града Карије, али се претворио у општу именицу). Између ова два случаја по својој природи стоје типизирани називи мотива и садржаја који се понављају на фрескама и иконама; иако је у литератури често и њихово писање великим словом може се дати предност писању малим словом у примјерима типа *тајна вечера*, *распеће* или *распело*, *скидање с крста*, *успење Богородице*, *изгнање из раја* и сл. И неки називи који у основном значењу представљају несумњива властита имена, нпр. *Сфинга* као споменик у Египту или *Дискоболос* вајара Мирона, могу се схватити као опште именице и писати малим словом кад значе типизиране предмете; нпр.: *међу сувенирима могу се наћи сфинге, амори, дискоболоси*.

d. Називи школских предмета донекле су слични насловима ауторских дјела, али су апстрактне природе. У наставним програмима они имају утврђена имена, али су она по правилу информативне и описне природе. Зато нема сметње да се та имена схвате као дио описног казивања и пишу малим словом, нпр.: *полагао је историју језика с дијалектологијом*, *има слабе оцјене из математике и основа природе и друштва*, *имамо час технике научног рада*, *у свим смјеровима обавезан је био предмет историја југословенских народа* итд. Велико слово пише се кад је потребно нагласити или прецизирати да назив није слободна или приближно пренесена формулација, него да се предмет дословно тако зове, нпр. *пријављујем испит из предмета Општа методологија наука*. Да би се још јасније издвојило дословно име предмета, могу се поред великог слова писати и наводници. Наводницима се прибјегава и зато да се истакне дистанциран став према таквом називу (иронија, оспоравање адекватности назива и сл.).

e. Слична је употреба малог и великог слова и у називима одликовања, који могу значити и врсту одликовања (као апстрактни појам) и конкретан предмет, примјерак. Наиме, називи се обично пишу малим словом, нпр. *орден за храброст*, *медаља за храброст*, *орден рада*, *гвоздени крст*, *орден подвезице*, *орден заслуга за народ првог реда* (или *I реда*), *орден белог орла с мачевима*, *споменица 1941. године* (због карактера саме саставне ријечи пише се велико слово у називима типа *Карађорђева звезда*, *медаља Обилића* или *Обилића медаља*, *Данилов крст* и сл.). Као и у примјерима под d, велика слова и по потреби наводници пишу

се ради истицања дословне службене формулације назива, као и кад се жели показати да назив није слободно формулисао аутор текста него га наводи као преузето име или мотивацију. Кад се одликовања помињу у службеном тексту и уопште кад се говори о њима као о службено регулисаним појмовима, нормално ће се њихови називи писати великим словом и дословно, нпр.: *ранији Орден заслуга за народа I реда преименован је у Орден заслуга за народ са златном звијездом* (поред великог слова, у оваквим случајевима називи се могу издвојити и наводницима или подвлачењем). И у слободном информативном казивању називи се обично пишу великим словом ако су специфични, те се не могу схватити као описно навођење одликовања и његове мотивације или симбола, нпр. *Легија части, Таковски крст*. Као израз става писца према називу, наводници се употребљавају и без великог слова, нпр.: *имао је само медаљу "за ревносну службу"* (или: *"медаљу за ревносну службу"*), *понио се својом "храбром медаљом"* (народни назив старе црногорске медаље за храброст).

f. Називи врста робе, артикала, производа нормално се пишу малим словом и кад представљају смишљена или патентирана имена; у ово спадају и називи типова возила и авиона, као и других производа индустрије и технике као се схватају као врсте серијских предмета: *стрептомицин, хексорал, авамигран, вегета, вегедор* (лијекови, препарати, материје); *фрушкогорски ризлинг, жилавка, манастирка, вранац* (пића); *детерџент "лабуд", вино "фрушкогорски бисер", бомбони "слатка тајна"* (фигуративни називи); *форд, фолксваген, застава, москвич, мерцедес, цип, фијат* (тако и кад су називи фигуративни или персонификовани: *фића, мерцо, стојадин, кеџ, буба*, с тим што се могу писати и наводници); *каравела, туполев, боинг, даглас, јункерс, спитфајер, летећа тврђава; шарац, бреда, збројовка, калашњиков* (али: *Дебела Берта, Крњо, Зеленко* — имена топова, као појединачна а не серијска персонификација).

g. Међутим, називи производа могу се схватати и као јединствени појмови, тј. као наслови патената и посебни називи ауторских дјела, достигнућа, остварења (индивидуалних или тимских), а такво схватање повлачи и писање великим словом. За разликовање једних и других случајева не постоје разрађена правописна правила, а питање је и могу ли се рационално направити, с обзиром на велику разноликост производа и прилика у којима се употребљавају њихови називи. У нејасним случајевима писање великог или малог слова остаје за слободну оцену писца и за равнање према спонтаним правописним обичајима уколико су се негдје испољили.

Писање великог слова често срећемо у стручним текстовима, нпр. кад је ријеч о историјату достигнућа неке гране примијењене науке, технике, технологије, као и у другим приликама кад се првенствено има на уму дјело, изум, достигнуће и жели се прецизно именовати. Оправданост употребе великог или малог слова зависи и од уобличења назива. Наиме, ако је назив уобличен као именица, он је тиме прилагођен служби опште ријечи, која се нормално пише малим словом. Та прилагођеност посебно је изразита у називима разних материја, препарата и сл., који се често и творбено уобличавају као опште ријечи, примјеном одређених наставака, као *-ин, -ал, -ијум*) и сл. (*стрептомицин, апаурин, веронал, ацетисал, ванадијум* или *ванадиј* итд.); овакве називе оправдано је писати малим словом. Напротив, кад назив има вид симбола састављеног од словних скраћеница и бројки, он има утврђен начин писања; словни дио је или сав састављен од великих слова или се она комбинују с малим словима, али тако да је почетно слово велико (нпр. авиони *DC-9* или *ДЦ-9, Хе-178, Ту-110*). Ако испред овакве формуле постоји и општа именица, она се пише малим словом: *хеликоптер Ми-10, минобацач Т-13, ловац Ме 109*.

Најмање је постојан правописни обичај кад назив има облик формуле која започиње именицом а наставља се словним и бројчаним симболима. Овде се, нарочито код познатијих назива, среће и писање малим словом, кад се именица схвата као општи назив само допуњен диференцијалном сигнатуром (*месершмит Ме 109, боинг 707, јункерс 86, застава 101, фијат 1100, ами 8, рено 5*), али и писање великим словом, кад се именица схвати као интегрални дио симболичног назива или формуле (*Месершмит Ме 109, Хајнкел Хе-178, Даглас Х-3*). Ни једно ни друго писање не могу се сматрати погрешним (ако се назив сведе на саму именицу, може се препоручити писање малим словом, како је речено горе под f).

24. *Пуна и скраћена имена и подударни општи називи.* Често су посебна, утврђена имена разних појмова (установа, предузећа, правних аката и др.) описног, информативног садржаја, тако да се (у свом пуном или скраћеном облику) подударају с називом који би писац текста слободно формулисао, и кад не би знао да се тај појам званично тако зове. Такви називи могу се писати и малим и великим словом. Велико слово обавезно је ако се наводи име које се не може схватити као слободни описни назив. Указаћемо посебно на неке случајеве.

а. У називима појмова који имају шире (информативно) и уже (симболично) име уже име пише се обавезно великим словом, а шире зависно од тога да ли се текст схвата као навођење аутентичног имена или као

слободна ауторова описна формулација: *пишите Издавачком предузећу "Народна књига"* (тако можемо написати ако знамо да се предузеће тако зове), *ишао сам у издавачко предузеће "Народна књига"* (тако можемо написати и ако се зове тако или како друкчије, нпр. Издавачка радна организација "Народна књига").

б. Скраћено исказана посебна имена обично се јављају при поновном помињању појма који је већ поменуто пуним именом или који је врло познат, те се и у скраћеном облику назив поуздано идентификује. Треба их редовно писати великим словом ако се и у таквом скраћеном облику схватају као имена, а не као описни, информативни називи: *овогодишње Позорје* (умј. *Стеријино позорје*), *у Његошевом Вијенцу* (*Горском вијенцу*), *закључак В(и)јећа, скупштина Матице, Академијина издања* итд.

с. Ако се тако скраћено име подудара са општим термином, те се може схватити као слободна примјена опште ријечи, може се писати и великим и малим словом. У службеним текстовима и пословној преписци уобичајено је да се и у овом случају пише велико слово, нпр. *обраћам се Факултету, закључак Комисије, према одредби Статута* итд. Међутим, у слободним текстовима обично је и оправдано писање малог слова у примјерима типа: *играју се у дворишту гимназије, чекају те на факултету, задржао сам се у ресторану, навраatio сам у институт, дуго си се задржао у фабрици, радио сам у библиотеци, нашли су се пред позориштем, а тако и цитирао је одредбу закона, то је супротно уставу, то ћемо регулисати статутом и правилницима* итд.; иако се у сваком примјеру мисли на један одређени појам а не на било који те врсте, а употријебљене именице се садрже у официјелним именима (те би се могле схватити као скраћена имена) — оне немају карактер властитих имена него општих именица у конкретној употреби, па их свакако треба писати малим словом.

д. Кад се уз таква скраћена имена нађу ријечи које појам конкретизују и ближе одређују (а без којих би био недовољно одређен), онда она губе својства властитих имена, те их је оправдано писати малим словом: *наш институт, овај факултет, ваша академија, овдашња гимназија, тамошњи универзитет, њихов медицински факултет* итд. Треба имати у виду да овакве ближе одредбе о б и ч н о одузимају називу карактер властитог имена, али не и обавезно (ако је он и без њих одређен); нпр. назив не губи карактер властитог имена у примјерима типа: *сарађивали смо у томе с неким страним установама и с нашом Матицом српском, тај комад сам гледао у овдашњем Југословенском драмском позоришту*

(тако се зове једно од београдских позоришта) и сл.

е. И друге проблеме разликовања општег назива и пуног или скраћеног имена (и зависно од тога писања малог или великог слова) рјешавамо у духу општег начела изложеног на почетку ове тачке. Ако је назив који наводимо фигуративан, симболичан и уопште по свом склопу такав да га не бисмо примијенили као свој слободни описни израз, треба га редовно писати великим словом: *Дубровачке љетне игре*, *Стеријино позорје*, *Закон о превођењу у стање покоја* (тако се некад звао закон о пензионисању), *Земаљски музеј*, *Народни музеј*, *Исламска вјерска заједница*, *Умјетност на тлу Југославије* (назив изложбе) итд. Ако је пак пуни или (што чешће бива) скраћени облик назива такав да бисмо тако рекли без обзира на званично име (било да га знамо или не знамо) — м о ж е м о г а писати великим словом, али и малим, нарочито у неслужбеним текстовима; нпр. *универзитет "Кирил и Методије"* (у Скопљу), *студентски дом "Махмут Бушатија"*, *фудбалски клуб Жељезничар*, *закон о научним дјелатностима*, *устав Србије*, *југословенски устав*, *уредба о занатским радovima*, *сајам књига*, *сајам технике*, *фестивал југословенског документарног и краткометражног филма* итд. — или пак: *Универзитет "Кирил и Методије"*, *Студентски дом "Махмут Бушатија"*, *Закон о научним д(ј)елатностима*, *Фудбалски клуб "Жељезничар"* и сл. (ако су таква официјелна имена).

ф. Поред званичних имена установа, каткад се као имена схватају (и пишу великим словом) и преиначени (обично двочлани) називи, направљени по обрасцу: *п р и д ј е в о д и м е н а м ј е с т а + о п ш т и н а з и в в р с т е у с т а н о в е* (то бива кад је установа у датом мјесту унікална, једина те врсте): *Загребачко свеучилиште*, *Београдски универзитет* (званична имена: *Свеучилиште у Загребу*, *Универзитет у Београду*), *Београдска опера* и сл. То је оцијењено (МО) као изузетно допуштен правописни поступак, за називе које можемо узети као обичајем створена имена, али не представља правописну обавезу, него се такви називи увијек могу писати малим словом.

г. Ријечи РЕПУБЛИКА и ПОКРАЈИНА схватају се понекад као скраћена имена појмова у чијем се називу јављају. На том схватању заснива се пропис П да се пишу оба велика слова у називима *Дан Републике* и *Трг Републике* (ријеч РЕПУБЛИКА схваћена као скраћено вишечлано службено име Југославије), што је прихватила и правописна пракса, а често се пише *Република* и *Покрајина* кад ти називи значе одређену федералну јединицу или аутономију. Слично томе, чести су примјери писања великог слова у ријечи ФЕДЕРАЦИЈА, схваћеној као скраћено и преиначено

име заједнице, или пак као обједињено име федералних институција.

Међу нормативистима нема потпуне сагласности колико је оправдано допуштати овакво писање, али се може констатовати да се ове ријечи у свакој прилици м о г у писати малим словом, јер се увијек могу схватити као примјена опште ријечи: *на југу републике, широм републике* (слично као "на југу земље", "широм града"), *у оквиру покрајине, однос републике и двију покрајина, буџет федерације, органи федерације* итд. Велико слово се овдје дијелом писало и у знак уважавања институције, али је погрешно у ову материју уплитати куртоазну употребу великог слова.

25. Имена и општи називи животиња. Ако је име појединачно смишљено за неку животињу (стварну или замишљену), оно се редовно пише великим словом: расни коњ *Муња*, пас *Леси*, медвјед *Брундо*, животиње из народних пјесама *Јабучило, Шарац, Караман* итд. У традиционалном сеоском домаћинству одржавала се у појединим нашим срединама и постојана лексика типизираних имена животиња (паса, коња, крава, волова, оваца, коза, каткад и кокошака и др.), у којој главни дио чине називи по боји и изгледу (*шаров, шароња, шаруља, мрков, зекан, вилорога, праворога* итд.); такви називи употребљавају се и описно (нпр. "*опасан је онај шаров*") и као посебна имена животиња (ради разликовања, навикавања на вабљење и сл.). У рјечницима и другим стручним обрадама и набрајањима грађе уобичајено је да се такви називи обједињено пишу малим словом, укључујући и случајеве гдје се не могу схватити описно. Тај узус може се задржати, али кад се у тексту такав назив примијени као име одређене животиње (нпр. у дјечјој књижевности), треба да писати великим словом: *напојио је Вранца, чусмо како залаја Гаров.*

26. Земља, сунце и мјесец. Властита имена су по правилу посебна имена појмова за разлику од других и с т е врсте (нпр. посебно *Морача, Сава*, а општи назив врсте *р и ј е к а*). Међутим, ријечи **ЗЕМЉА, СУНЦЕ** и **М(Ј)ЕСЕЦ** традиционално су схватане као називи појмова јединих у својој врсти, а ријечи таквог значења не идентификују се у језичкој свијести као властита имена, нпр. *се(и)јет, небо, васиона, свемир*. Са ширењем образовања мијенала се и представа о овим тијелима: схватило се да је **ЗЕМЉА** једна од планета и **СУНЦЕ** једна од звијезда, а да постоје нпр. и *Марсови и Јупитерови м ј е с е ц и*. Нарочито се често говори о **ЗЕМЉИ** као једној од планета, па како друге планете имају своја властита имена, и ријеч **ЗЕМЉА** се тако схвата и пише великим словом: *Меркур, Венера, Земља, Марс* итд.; обично је писање великих слова и у примјерима као "*Сиријус, Вега и Сунце су звијезде патуљци*", или "*утицај Венере, Месеца и Марса на Земљину путању*". Ипак, ни у оваквом

стручном изразу ове именице не постају права властита имена, него су у ствари опште ријечи у служби властитих имена. Њихов општи карактер још је уочљивији у разним фигуративним и слободним примјенама, па не треба вјештачки сузбијати писање малог слова.

Према II ове именице се пишу великим словом као називи небеских тијела, а малим као заједничке именице. Разрађујући ову уопштену одредбу и отварајући више могућности за писање малог слова, можемо препоручити ово:

а. Само малим словом треба писати именице *сунце*, *м(ј)есец* кад значе врсту небеских тијела (*наш мјесец*, *Марсови мјесеци*, *планетарни систем са два сунца*), као и у свим случајевима кад не значе небеска тијела. Може се препоручити мало слово и за називе облика и фаза мјесеца: *млад м(ј)есец* (или *млађак*), *пун м(ј)есец* (*уштан*); тако и *полум(ј)есец*.

б. Треба сматрати допуштеним двојако писање ријечи СУНЦЕ и М(Ј)ЕСЕЦ у значењу назива одређених небеских тијела. При томе се може дати предност малом слову кад се називи тих тијела узимају у вези с њиховим изгледом и видљивошћу или са свјетлосним и топлотним приликама: *излазак и залазак сунца и м(ј)есеца*; *сунчев одсјај*, *зрак*, *ход*, *м(ј)есечев сјај*, *срп*, *лик*; *м(ј)есечеве м(и)јене*, *помрачење сунца и м(ј)есеца* и сл.

с. Израженије је потреба за писањем великим словом ријечи ЗЕМЉА у значењу планете, јер се тиме диференцира од значења 'површина планете' (*авион се дигао са земље*, *посматрања са земље и из ваздуха*), као и од значења 'свијет', 'човјеково боравиште', 'овај свијет' и сл. ("*Са плачем ће на земљу падати*, *са плачем ће на земљи живити*" — Његош). Зато се може одређеније препоручити да се ријеч ЗЕМЉА пише великим словом кад се може допунити термином "планета" (*планета Земља*) или замијенити изразом "наша планета".

27. *Звања умјесто имена*. У слободном изразу често се поједине особе не именују именом и (или) презименом него звањем, нпр. *професор*, *доктор*, *командир*, *предсједник* итд. Употријебљене именице при томе не губе општи карактер и пишу се малим словом. То важи и у случајевима кад је одређена особа једини носилац тога звања у своме времену: *папа*, *микадо*, *шах*, *негус*, а такође кад се догоди да се звање веже само за једну личност, без историјског понављања: *вожд* (уобичајено само као Карађорђево звање). Нека једнократно примијењена звања (која се сад узимају из стилистичких разлога, најчешће у ироничном изразу) схватају се понекад и као лични надимци, па се пишу великим словом, али је и

овдје оправданије писање малим словом: *фирер, дуче, каудиљо, поглавник* (по потреби и с наводницима).

О куртоазном писању великог слова у челним државничким звањима в. т. 33d.

28. *Имена и називи бића из религиозног и митолошког појмовника.* Властита имена бића која представљају вјерске појмове и митолошких бића по својој језичкој природи слична су људским именима (антропонимима), па се и писање великог слова у њима слично регулише. Ипак за дио ове материје немамо разрађену правописну норму нити постојане правописне обичаје.

а. Називи митолошких бића, као и називи бића из вјерског појмовника многобожачких религија пишу се великим словом ако значе једно одређено биће, а малим ако се схватају као назив врсте бића: *Зевс, Јупитер, Аполон, Дијана, Озирис, Индра, Перун, Дајбог, Полифем, Равијојла*; али: *сатир, нимфа, киклоп, вила* итд. (врсте бића), а тако и хришћански појмови *анђео, арханђео*, муслиманско *хурија* и сл. Примичењене у оквиру оваквих схватања, ријечи *бог* и *богиња* значе називе врсте бића, које је оправдано писати само малим словом. Такво, опште значење ових ријечи наслијеђено је из словенске старине и одржало се у нашем језику до данас, само код прве од њих не као једино значење.

б. С прихватањем хришћанства ријеч БОГ добила је и друго значење, схваћено као назив појма јединог у својој врсти, а тиме је омогућено да се схвата и као властито име. Наиме, и у монотеистичком (једнобожачком) поимању називи божанства схватају се као властита имена и пишу великим словом: *Бог, Јехова* или *Јахве, Алах*; нормално се овакво писање преноси и на устаљене пригодне замјене имена: *Господ* или *Господин, Свевишњи*. Именица БОГ, међутим, лингвистички се издваја из ових назива, јер има и уопштеније значење, којему одговара писање малим словом. У примјерима типа: *његова филозофија може се схватити као некакво тражење бога, за тај вид браманизма спас душе је у сједињењу с богом схваћеним као општи принцип природе, муслимански бог назива се Алах* — ријеч БОГ је уопштеније природе и не може се замјењивати синонимичним називима (неће се рећи нпр. "некакво тражење Свевишњег" или "некакво тражење Јехове", нити "хришћански алах назива се Бог" итд.). Разлика је у томе што су ријечи *Јехова* и *Алах* допрле у нашу језичку средину у оквиру једнобожачких вјеровања и схваћене као имена једног божанства, док је БОГ традиционална општа ријеч која је накнадно добила и службу посебног имена, али не губећи ни своје општије значење. Зато правописна норма мора признавати оба начина писања — *Бог* и *бог*

— зависно од значења и схватања. На правописну праксу реално утичу и тежње да се велико слово пише из поштовања, као и узуси прихваћени у вјерски маркираним текстовима (в. т. 32).

с. Други разлог за писање ријечи *бог* малим словом јесте фигуративно или изблиједјело и затрто значење у многим узречицама и изразима, чиме она губи карактер властитог имена (уп. т. 22); на примјер: *видјеће он свога бога, убио је бога у њему, бог га његов убио*. Може се начелно препоручити да се у сличним изразима ријеч *бог* пише малим словом (такође и синонимични називи ако се јављају у таквим изразима, нпр. *господ га његов знао* и сл.).

Писање малог слова у оваквим слободнијим примјенама ријечи *бог* нарочито се досљедно примјењивало послије Другог свјетског рата, али је било доста обично и у предратним издањима, само без досљедности — напоредо с писањем великог слова. У предратној грађи објављеној уз ријеч БОГ у Речнику САНУ, поред бројних примјера писања великог слова, налазимо доста потврда и за употребу малог слова (примјере преносимо упрошћено): *у томе је он просто бог* (ненадмашан), *да бог чује, мани се бога ти тога, дај боже и бог дао, бог би знао ко ће бити јачи, не дао бог, где сте ако бога знате, али ствари бог да прости* (пропале су), *бог му дај, бог ти брацка* (братска), *боже да тебе* (приближно: боже мој!), *боже прости, боже сахрани и сахрани боже, вјера и бог, да бог поможе* (израз задовољства нечим), *дао бог* (тако ти је то), *живи као мали бог, за име бога, знам свога бога, још и боже помози* (прилично добро), *и боже помози* (исто), *нема боже помози* (нема олако), *како је милом богу воља, као бог и шеширција, краде богу дане, на права бога* (и: *на праведну богу*), *на силу бога, на ти бога и боже вјере, не ваља ни богу ни људима, не види белог бога, нема ту бога* (мора тако бити), *ни бога јокиног не зна, не дао јаки бог, ни род ни помози бог, од мила бога* (до миле воље). — Иако је тада владала правописна норма да се БОГ у једнобожачком вјерском значењу пише великим словом, у овим примјерима су писци (или њихови редактори) примијенили мало слово, схватајући их као слободни сликовити израз а не као употребу властитог имена божанства. То је начелно оправдан поступак, који ни сада не треба ограничавати и сузбијати.

д. Ријечи *враг, ђаво, сотона* (*сатана*), *шејтан, белај* и сл. схватају се као називи врсте бића и пишу малим словом. Велико слово пише се кад се неки назив схвати као име појединачног бића, нпр. *Луцифер, Белзуб* или *Велзевул* (схваћено као 'вражји старјешина' и сл.).

е. Као устаљене замјене имена, ријечи *Богородица, Богомати* и *Госпа* пишу се великим словом. Због изблиједјелог или помјереног значења дру-

ге ријечи могу се писати једним великим словом имена празника *Велика госпођа, Мала госпођа, Велика госпођина, Мала госпођина*. И уопште, кад се у служби имена вјерског појма јавља израз састављен од више општих ријечи, лингвистички је нормално писати га једним великим словом: *Света тројица, Свето тројство, Свети дух* или *Дух свети*; уп. и т. 13d.

*Писање вишечланих израза кад је одредбени дио
на другом мјесту*

29. Нормални је ред ријечи у вишечланим именима **п р и д ј е в с к а** одредба + именица (нпр. *Босанска улица, Студентски трг*) или именица + падежна одредба (нпр. *Трг ослобођења, Булевар војводе Мишића*). Недоумице и колебања у писању великог слова у првом обрасцу изазивају случајеви кад се (из метричких или других стилских разлога) саставнице нађу у обратном реду (инверзији), а у другом обрасцу случајеви кад је нејасно представља ли именица почетак властитог имена или пак најавну општу ријеч иза које слиједи право име. Ова питања нису правописно нормирана (ни МО није дао одређену препоруку), па можемо само дати неке оцјене и савјете по језичкој логици.

а. Кад именица стоји на првом мјесту, а употријебљена је у облику множине — она се пише малим словом (а одредба великим): *језера Охридско и Преспанско, крашка поља Никшићко и Граховско, у океанима Атлантском и Тихом, нахије Катунска и Љешанска, бановине Савска и Приморска, војводства Варшавско и Катовичко* (за имена улица в. у т. 30).

б. И кад је у сличним обртима именица формално у јединини, али се односи на више назива (те има смисао множине) — оправдано је да се она пише малим словом: *из језера Охридског у Преспанско, из океана Атлантског у Тихи, у мору Јадранском и Јонском, из нахије Катунске у Љешанску* итд.

с. У појединачним придјевско-именичким властитим именима, кад се из стилских разлога (најчешће у пјесмама) обрне ред ријечи и именица дође на прво мјесто, пракса писања великог слова није уједначена. Посматрајући формално, именица се може схватити као почетак властитог имена и писати великим словом (нпр. *Војводство варшавско*), али би се прије могло препоручити за угледање писање типа: *мину чета низ поље Ђемовско, и спадоше на поље Никшићко, и сва листом нахија Катунска, уљегоше нахији Љешанској, док дођоше долу Репешкоме* (пријери из Речника Његошева језика).

30. Питање који члан назива писати великим словом најчешће се намеће у урбаном називљу (микротопонимији), у случајевима кад је ријеч УЛИЦА необавезни дио имена. Наиме, главни и најчешћи модели уличних имена у слободном изразу имају двојак облик — пуни (с ријечју "улица") и скраћени (у ком се та ријеч подразумијева и изоставља): БОСАНСКА УЛИЦА и само БОСАНСКА, или: УЛИЦА ИНТЕРНАЦИОНАЛНИХ БРИГАДА и само ИНТЕРНАЦИОНАЛНИХ БРИГАДА. То утиче и на праксу писања великог слова, нарочито у типизираним формулацијама и унапријед штампаним обрасцима (формуларима), у којима се име улице само попуњава.

а. У складу с препорукама под 29а и 29б, кад се ријеч "улица" у множини или у једнини множинског значења нађе испред посебних имена — треба је писати малим словом, а великим словом почетак посебног имена: *без струје су остале улице Чика Љубина, Васина и Студентски трг* (тако и у формалној једнини: ... *улица Чика Љубина, Васина и Студентски трг*, исто и кад се ријеч скрати: ... *ул. Чика Љубина, Васина и Студентски трг*); у улицама (у улици, у ул.) *Интернационалних бригада, Браничевској и Небојшиној*.

б. При попуњавању формулара и образаца, кад је ријеч УЛИЦА већ уписана, нормално је великим словом уписати краће име улице (гдје се може скраћивати), нпр.: *Кнез Михаилова* (или *Кнез-Михаилова*), *Кнеза Милоша*, *Незнаног јунака*, *Браће Рибникар*, *Интернационалних бригада*. Овакво исписивање погодно је и за азбучне спискове улица (у градском именуку или у другим приликама).

с. Кад се појединачни пуни назив који почиње ријечју УЛИЦА употребити у слободном тексту, нема сметње да се примијени начин писања предвиђен у II (т. 17), гдје су наведени примјери *Улица босанска*, *Улица социјалистичке револуције*, *Улица Бранка Радичевића*, *Улица браће Кацурића*. Међутим, будући да ријеч УЛИЦА у овим примјерима није неодвојиви дио имена, није језички погрешно ако се она схвати као најавна општа ријеч и пише малим словом, а великим словом почетак карактеристичког имена: *улица Босанска* (боље: *Босанска улица*), *улица Бранка Радичевића*, *улица Браће Кацурића* итд. Овом другом начину писања дата је предност у III, а он је нарочито погодан ако се ријеч "улица" скрати у "ул." (погодније је *ул. Незнаног јунака* него *Ул. незнаног јунака*). — Ријеч УЛИЦА треба писати малим словом и кад се (као термин) нађе испред именичког или придјевско-именичког назива: *улица Велике степенице*, *улица Мале степенице*, *улица Миријевски венац* (у Београду), *улица Илица* (у Загребу) итд.

d. Називи у којима нема ријечи УЛИЦА исписују се увијек као пуни називи, великим почетним словом: *Студентски трг*, *Трг ослобођења*, *Булевар војводе Путника* итд. Пуни назив, великим почетним словом, треба исписивати и кад је ријеч УЛИЦА неодвојиви дио имена: *Улица бродараца*, *Улица бреза*, *Улица платана* и сл. То треба примјењивати и у попуњавању формулара у којима је већ штампана ријеч УЛИЦА (понављајући ту ријеч) и у азбучним списковима; у набрајањима треба наћи такву стилизацију да се ријеч УЛИЦА у оваквим примјерима не одвоји од своје одредбе, јер је неприродно кад се назив сведе на сам једноструки генитив (нпр. "Бродараца", "Липа", "Платана", "Храстова" — како видимо у једном београдском азбучном именику улица).

У ствари, називима типа *Улица липа*, иако изгледају складни и економични, недостаје она структурална гипкост коју имају два поменута главна модела уличних имена, у којима се ријеч "улица" може изостављати, што им омогућава гипку и прилагодљиву употребу. Мада то није правописно питање, може се овдје препоручити службама које утврђују нова имена улица да воде рачуна не само о симболици и садржајној мотивацији, него — и то првенствено — и о њиховој економичности, језичком складу и структуралној погодности. То практично значи да нова имена по правилу треба смишљати у оквиру стабилizованих образаца — с двочланим генитивским и поготово с још погоднијим једночланим придјевским обиљежјем (типа *Јована Цвијића*, *Цвијићева*, *Ресавска* итд.).

Куртоазна употреба великог слова

31. У ранијим правописним обичајима доста се прибјегавало писању великог слова из куртоазних разлога, као израза почаст и поштовања. То је застарио манир, и данас би његова примјена остављала утисак нападног графичког формализма, каткад чак и метанисања или удвориштва. Куртоазну компоненту израза, кад је потребна, треба остваривати ријечима, не оптерећујући њоме правопис. У ствари, можемо узети да не постоји никаква правописна **о б а в е з а** куртоазног писања великог слова, него је то само стилистичка и појашњавајућа **м о г у ћ н о с т** у неким случајевима.

32. Међутим, није предмет језикословног правописног нормирања писање великог слова у оним стиливима у којима се нарочита примјена великог слова његује као посебна маркација израза, као стилистичко средство да се постигне посебан утисак. То се прије свега односи на вјерски маркирани израз, какав се примјењује у црквеним и свештеничким текстовима, гдје су створени посебни узуси (нпр. великим словом пишу се и

именице и замјенице кад се односе на божанство). У протокол (који може обавезивати одређене службе и одређено комуницирање, али не и општи, информативни израз) — а не у правопис — спада и нарочита употреба великог слова везана за владаре и династије (нпр. писање великим словом замјеница "Ми" и "Наш"). Исто тако, правопис не одређује колико ће се писати велико слово у умјетничким текстовима, кад се оно узима као експресивно или симболично средство; одступање од опште норме допуштено је и у посебним, реторички или пригодно сроченим текстовима и формулацијама. — У таквим примјенама не оцјењује се је ли писање великог слова правилно, него да ли је одступање од опште норме његовог писања стилистички умјесно, а таква оцјена није ствар лингвистике и правописне норме.

33. Општа, неутрална правописна норма, полазећи од општих правила и општег духа савременог правописа, нигдје не прописује писање куртоазног великог слова, него га само допуста, у случајевима гдје се још довољно одржало у обичају и гдје има извјесно рационално и функционално оправдање.

а. Најобичније је куртоазно писање великог слова у замјеницама ВИ и ВАШ кад се односе на једну особу. То није само куртоазно маркирање, него се тиме ове замјенице диференцирају од праве множинске употребе. У таквом случају у пословној преписци практично редовно се пише *Ви*, *Ваш* (за једну особу), и нема разлога да се оспорава тај обичај. Слично се може рећи и за приватну преписку, с тим додатком да није никаква грешка ни када се пише *ви*, *ваш*; а с друге стране, није грешка ни ако се, из стилистичких и експресивних разлога у писму напише великим словом и *Ти*, *Твој*. Напротив, кад се у умјетничкој књижевности наводе дијалози, уобичајено је да се *ви*, *ваш* пише малим словом и кад се односи на једну особу. Тај обичај треба поштовати, а логично га је примијенити и у новинарском и информативном навођењу нечијих ријечи.

б. Замјеницу ВАШ логично је и уобичајено писати великим словом и кад се употреби у оквиру пригодне формуле која је и својим склопом куртоазна: *Ваша светости*, *Ваше високопреосвештенство*, *Ваша екселенција*, *Ваша висости*, *Ваше величанство* и сл. Оцијењено је (МО) да треба допустити (као необавезно) писање великог слова и онда кад је у сличним формулама замјеница трећег лица: *Његова светост*, *Његова екселенција*, *Њено величанство* итд.; тиме се доприноси уочљивости куртоазне формуле и разликовању замјенице у њој од обичне, информативне употребе.

с. Кад у обраћању изостане замјеница ВАШ и остане само пригодна именица у вокативу, она је довољно маркирана самим својим каракте-

ром и вокативном употребом, те нема потребе да се пише великим словом; оправдано је, дакле, писати нпр. *"Обраћамо Вам се, екселенцијо, овим апелом"*, *"Надамо се, величанство, да ћете..."* итд.

д. Именичке титуле и звања, и ако стоје уз име и ако име изостане, треба писати малим словом: *патријарх, папа, реис-ул-улема, ајтолах, председник, краљ, краљица* итд. Не треба, дакле, примјењивати одредбу Прав. 1960 по којој "називи живих поглавара држава када се не спомињу њихова имена пишу се... великим словом" (зашто би се знак поштовања ограничавао на живе?).

е. И кад се одлучимо на куртоазно писање великог слова, довољно га је у једној формули једанпут написати: *Његова светост патријарх, Свети отац папа, Њено величанство краљица Британије* итд. (а не: *"Његова Светост Патријарх"*, *"Свети Отац Папа"* и сл.). У општем изразу, немаркираном посебном етикецијом, понављање великог слова у оваквим формулама коси се с рационалним духом савременог правописа, а и с добрим укусом. Овакав поступак логично је примјењивати и у скраћеницама (*Њ. св.* или *њ. св.*, *Њ. к. в.* или *њ. к. в.* — а не *"Њ. Св."* и сл.).

S u m m a r y

Mitar Pešikan

ORTHOGRAPHIC RULES CONCERNING CAPITAL LETTERS

The orthographic rules concerning capital letters presented in this paper are a part of the program (initiated in 1987) of updating and supplementing the orthographic standards of Serbocroatian which were established in 1960.